

Sovietmečio keramika: nuo jubiliejinių vazų iki Boleko ir Lioleko keramikos

Rokas Dovydenas

Vilniaus dailės akademija

Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius

rokas.dovydenas@vda.lt

——— Straipsnyje pristatomo tyrimo tikslas – išnagrinėti šventines vazas LSSR bei perkurti Boleko ir Lioleko keramiką, randant sąlyčio taškus tarp propagandinio LSSR meno ir propagandiškai pramoginės Lenkijos Liaudies Respublikos buities. Tiriamos indų formos, sovietmečiu keramikų naudotos spalvos. Meninis tyrimas pateikiamas tekste ir jį lydinčiose nuotraukose. Rengiant straipsnį taikyta literatūros analizė, lyginamosios ir aprašomosios analizės metodai, taip pat kontekstinė ir socialinė analizė, o meniniam tyrimui taikytas perkūrimo metodas.¹

Reikšminiai žodžiai: keramika, vaza, kopijavimas, dizainas, sovietmetis.

1 Straipsnis parengtas gavus Lietuvos kultūros tarybos paramą.

XX a. 6–7 deš. LSSR keramika išgyveno įdomius pokyčius. Dėstytojai, dirbę Valstybiniame dailės institute ir ugde keramikus, išsilavinimą įgiję Kauno meno mokykloje ar Vakarų Europoje, tikėtina, kad sekė Vakarų pasaulyje vyravusiomis meno tendencijomis. Bet pokaris diktavo visiškai naują, tuo metu Vakarų pasaulyje neegzistavusią socialistinio realizmo stilišką, lygintiną su kitų totalitarinių režimų menu. Tik po Stalino mirties ir asmens kulto pasmerkimo atsiranda keramikos stilių ar krypčių, kurie panašėtų į Vakarų Europos.

Tradiciškai laikoma, kad Bernardo Leacho *Puodžiaus knyga* atvėrė naujas galimybes keramikos menui. Šio autoriaus išprovokuotas posūkis link studijinės keramikos turėjo aidą ir Lietuvoje, nors didysis autoriaus noras visavertiškai veikianti puodžių dirbtuvė čia tapo nedideliais tiražais dirbančio menininko studija. Unikalių valstybinių užsakymų gausa suformavo keistą padėtį, kai kitos sritys buvo kolektyvinamos, dailininkai apipavidalintojai gaudavo asmenines studijas. Šiaip ar taip, po 1956 metų Lietuvoje atsirado keramikų studijų, jose kurtas menas nepardavinėtas plačiai – daugiau tai buvo kūrybinės dirbtuvės, kuriose kurtas autorinis tiražas ir unikalus, vienetinis, tik parodoms skirtas menas.

Šiandieną sovietologijos tyrimams skiriama itin daug dėmesio, tačiau keramikos problemos šiuose aptarimuose kol kas neegzistuoja, arba yra marginali didesnių pasakojimų, tokių kaip Šaltojo karo dizainas, sudedamoji dalis².

Tirdamas sovietmečio laikotarpį susidūriau su problema, kad nėra patikimos to meto literatūros, aktualūs tik pastaraisiais metais pasirodę tyrimai: George'o J. Neimano *Sovietų imperijos griūtis – žvilgsnis iš Rygos* (1997), Yalio Richmondo *Kultūros mainai šaltojo karo metu* (2003), Tomo Vaisetos *Nuobodulio visuomenė* (2014), Eleonory Gilburd *Pamatyti Parvyžių ir mirti* (2018), Arūno Streikaus *Minties kolektyvizacija. Cenzūra sovietų Lietuvoje* (2018); Nerijos Putinaitės tyrimai: *Nenutrūkusi styga: prisitaikymas ir pasipriešinimas sovietų Lietuvoje* (2007), *Nugenėta pušis: ateizmas kaip asmeninis apsisprendimas tarybų Lietuvoje* (2015), *Skambantis molis: Dainų šventės ir Justino Marcinkevičiaus trilogija*

2 Vieni įdomiausių sovietinio dizaino tyrimo pavyzdžių buvo pristatyti Nacionalinėje dailės galerijoje *Šaltojo karo metų modernizmas. Menas ir dizainas: 1945–1975* (2009), *Modernizacija. XX a. 7–8-ojo dešimtmečių Baltijos šalių menas, dizainas ir architektūra* (2011), *Lietuva. Londonas. 1968. Lietuviško dizaino odiseja* (2018).

1.
Liudvikas Strolis, *Flora*, in: *Taikomoji-dekoratyvinė
dailė*, sud. T. Adomonis, Vilnius: Mintis, 1965, il.1

Liudvikas Strolis, *Flora*, 1965

kaip sovietinio lietuviškumo ramsčiai (2019); Rasos Dargužaitės *Meno pramonė. „Dailės“ kombinatų veikla* (2020).

Faktinės medžiagos apie sovietmetį suteikė albumai: *Lietuvos fotografija*, sud. Julius Vaicekuskas (1974), *Taikomoji dekoratyvinė dailė*, sud. Laimutė Cieškaitė-Brėdikienė (1980), *Vilnius*, sud. Algirdas Gaižutis, Algirdas Grubevičius (1985), *Žygis per Atlantą*, sud. Saulė Semeškevičienė, Gediminas Pilaitis (1991); Jono Bubnio, Vinco Jasiukevičiaus *Dailioji keramika Lietuvoje* (meninės keramikos industrijos studija, 1992). Šiam tyrimui naudoti ir Lenkijos Respublikoje kurti animaciniai filmai; juose vaizduoti keramikos pavyzdžiai bus analizuojami ir naudojami tik meniniam tyrimui.

Šaltiniai apie Sovietų Lietuvos keramiką yra įvairūs, bet fragmentiški. Dažnai cenzūruota rašytinė medžiaga nesuteikia išsamaus vaizdo apie šalies keramikus ir jų santykį su valstybe, todėl šiame darbe pasitelkiami ir vaizdo, ir žodiniai šaltiniai. Manau, kad daugelį dalykų galima pažinti geriau, darant interviu, nes sovietinė kasdiena, dedovščina ar pakazucha³ nebuvo aprašomos savo amžininkų. Žinoma, tikrinant interviu pateiktas mintis tenka atlikti archyvinį darbą, tikslinti datas ar pavardes, tuos dalykus, kuriuos dauguma žmonių nėra linkę įsiminti, atsižvelgti, kad atsiminimai nekritiški, jie dažnai išsako subjektyvią nuomonę.

Sovietų Sąjungoje leistų knygų ir brošiūrų, žurnalų ir lankstinukų apie taikomąjį dekoratyvinį meną vertė gana dažnai abejotina. Ši medžiaga dažniausiai kurta ideologiniais tikslais komunistų partijos pasiekimams reprezentuoti ir joje atsispindėjo „sukonstruota“ tikrovė, t. y. tokia, kokią norėjo matyti tuomečiai partiniai lyderiai.

Sovietų valdžia formulavo keramikams tikslus, kokia turi būti dailė ir keramika, o keramikų pagaminti daiktai dažnai priminė ar net imitavo meną iš Vakarų šalių, tačiau jie buvo pagaminti labai skirtingomis sąlygomis.

Biurokratizuotoje sovietinėje gamyboje viską turėjo patvirtinti atskiros institucijos. Kiekvienas naujas „Dailės“ kombinato gaminys turėjo būti peržiūrėtas ir patvirtintas, nustatant, koku tiražu jis bus gaminamas. Bendra biurokratinė sistema ir vertinimo procesas buvo sudėtingas ir priklausė nuo vietinių represinių valdymo ir cenzūros sistemų. Šią dar galima

3 Dedovščina – patyčių sistema, egzistavusi sovietų kariuomenėje, kurios tikslas – pažeminti naujoką, taip pat persikeldavo į darbinius santykius. Pakazucha – noras pasirodyti pranašesniai reikšdavosi nesančių laimėjimų ar pasiekimų demonstravimu.

pastebėti žvelgiant į kūrinį, bet savicenzūrą, savanorišką autoriaus atsiskaitymą kurti apčiuopti materialiais pavidalais praktiškai neįmanoma.

Fabrikuose sovietmečiu prieš išleidžiant į gamybą bet kokį kūrinį, kad ir molinę peleninę, reikėjo susirinkti daugelio valdininkų vizas ir gauti paskirtos komisijos pritarimą, patvirtinantį etalono išvaizdą, technines sąvaybes⁴, prie šio – pavadinkime gaminio – paso buvo pridedami techniniai brėžiniai, nuotraukos, aprašymas ar kita reikalinga informacija. Leidimą gamybai pasirašydavo komisijos nariai, dokumentai saugomi „Dailės“ kombinato archyve. Ši neabejotinai įdomi dokumentacija, liudijusi gamybą ir dizaino istoriją, pertvarkos metu tapo niekam nereikalinga ir dingo, kaip ir dauguma šio kombinato keramikos produkcijos, gamintos iš nepatvaraus lietuviško molio. Šie tiražiniai darbai, laikui bėgant, sunaudoti buityje.

Keramikos technologijos ypatumai

LSSR kaip ir visoje Sovietų Sąjungoje socialistinis menas turėjo atspindėti tris pagrindinius principus: partiškumą, idėjiškumą ir prieinamumą, keramika buvo suvokiama kaip dailės šaka, kurianti „dekoratyvinius elementus“, jungiančius utilitarumą ir grožį. Tokios dailės tikslas buvo puošti darbo liaudies buitį. Nepaisant „Dailės“ kombinatuose dirbančių technologų pastangų, tik 1967 m. Václovo Miknevičiaus (1910–1989) patobulintas rausvas vietinis molis sukepdavo 980 °C temperatūroje ir vargiai tiko gaminti ilgiau buityje išliekančius indus. 1981 m. atidarius Eksperimentinę keramikos gamyklą „Jiesia“ Kaune, galima sakyti, atsirado ilgiau išliekantis indų dizainas. Šis technologinis neįgalumas leido keramikams realizuoti save srityse, nesusijusiose su kasdienių indų vartojimu, daugiau buvo gaminami proginiai indai ar dekoratyviniai pano.

Gamyklos stengėsi patenkinti nustatytus centralizuotus poreikius, nuolat rungėsi su nekokybiškomis žaliavomis ir prastomis technologijomis. Įvairūs keramikos pramonės technologiniai trūkumai – prastas molis, nekokybiškos glazūros, netolygiai degančios krosnys trukdė keramikams įgyvendinti savo idėjas. Nepaisant to, dekoratyvinis menas LSSR klestėjo⁵.

4 Rasa Dargužaitė, *Meno pramonė, „Dailės“ kombinatų veikla*, Vilnius: Meno rinkos agentūra, 2020, p. 39.

5 Arūnas Streikus, *Minties kolektyvizacija. Cenzūra sovietų Lietuvoje*, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2018.

Iki 1956 m. kurta keramika yra taip pat perdėtai puošta kaip ir to meto architektūra, po Stalino asmens kulto pasmerkimo aukštosiose mokyklose ir „Dailės“ kombinateuose formuojami keramikos dirbiniai dažnai būdavo „liaudiški“ tik išore. Tradicinių indų dekoras kurtas kopijuojant skrynių ar spintų tapybą. Apie 1960 m. indų formos pradėjo panašėti į tuomet populiarias Vakaruose, o 1967 m. atidarius Vilniaus parodų rūmus, čia 1968 m. *Jubiliejinėje taikomosios ir dekoratyvinės dailės* parodoje 174 eksponuoti LSSR keramikų darbai parodė to meto pasaulyje populiarias tendencijas: grįžimą prie archajinių technologijų – juodojo degimo ir *terra sigillata*, SODEISHA ar Pablo Picasso įkvėptos stilistikos, kai menininkams svarbus kūrinio siluetas, faktūra, molio plastiškumo atskleidimas. Kitaip sakant, prireikė 20 metų, kad 1947 m. Christiano Dioro *New Look* mados idėja, davusi pradžią šiuolaikiniam dizainui, atkeliautų į LSSR. 6 deš. į keramikos lauką atėjo visa plejada moterų. Vakarų pasaulyje studijose dirbančios keramikės dažniau rinkosi akmenis masę kaip demokratišką medžiagą, galinčią išreikšti šio laikotarpio idėjas⁶, o sovietų Lietuvoje, nesant medžiagos pasirinkimo, naudojo raudoną žemo degimo molį.

Be akivaizdaus kokybiškų medžiagų, darbo priemonių deficito, prekių dizainas ir kokybė parduotuvėse anaipol netenkino pirkėjų. Pramoninių prekių išvaizda ir kokybė, net pažymėta kokybės ženklų, nebuvo panaši į gaminamų Vakaruose. Sovietai, norėdami išspręsti šias problemas, ėmėsi kopijavimo. Pokario metais daiktai, pagaminti trofėjinėmis staklėmis, įgudavo techninių užsieninių prekių savybių ir išvaizdą, vėliau inžinierių būdavo prašoma sukurti daiktus, turinčius vakarietiško prototipų savybių, ne vakarietišką išvaizdą⁷. Kopijuojant vakarietišką ar skandinavišką stilistiką produktai atsilikdavo keleriais metais⁸. Pažymėtina, kad sovietų valdžia nekėlė tikslo sukurti kuo didesnę prekių pasirinkimų įvairovę, čia, pavyzdžiui, egzistavo didelis mineralinių vandenių pasirinkimas, bet jie buvo išgaunami natūraliai, o ne sukurti produktai⁹.

6 Moira Vincentelli, *Gender Identity and Studio Ceramics*, in: *The Ceramic Reader*, sud. Kevin Petrie, Andrew Livingstone, London: Bloomsbury, 2017, p. 342.

7 *Daiktų istorijos. Lietuvos dizainas 1918–2018*, sud. Karolina Jakaitė, Giedrė Jankevičiūtė, Ernestas Parulskis, Gintautė Žemaitytė, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2018.

8 Raymond Hutchings, *Soviet Science, Technology, Design Interaction and Convergence*, London: Oxford University press, 1976, p. 193.

9 *Ibid.*, p. 172.

2.

Danutė Gobytė-Daunoravičienė, *Dekoratyviųjų vazų komplektas*, 1975, in: *Taikomoji dekoratyvinė dailė*, sud. Laimutė Cieškaitė-Brėdikienė, Vilnius: Vaga, 1980, il. 10

Danutė Gobytė-Daunoravičienė, *A Set of Decorative Vases*, 1975

3.

Nora Blaževičiūtė, *Spaliui 60*, vaza, 1977, in: *Taikomoji dekoratyvinė dailė*, sud. Laimutė Cieškaitė-Brėdikienė, Vilnius: Vaga, 1980, il. 6

Nora Blaževičiūtė, *60 Years to the October Revolution*, Vase, 1977

Rokas Dovydėnas —

Sovietmečio keramika: nuo jubiliejinių vazų iki Boleko ir Lioleko keramikos

Sovietinės spalvos

Britų diplomatas ir mokslininkas Raymondas Hutchingsas, aprašydamas spalvas 8 deš. Sovietų Sąjungoje, teigė, kad dažniausiai pasitinkanti – metalinė mėlyna, tamsiai mėlyni atspalviai yra dažnesni už šviesiai mėlynus. Matomi chaki ir įvairūs melsvai žali atspalviai. Taip pat įprastos pilkai mėlyna, kraujo raudona, oranžinė ir ruda. Violetinė ir skaisčiai raudona, sidabrinė pilka, rausva ir kitos pastelinės spalvos yra labai retos. Drabužių spalvos tamsios, vyravo juoda. Ir šiaip spalvos, R. Hutchingso nuomone, čia kiek kitokios, atrodo tarsi sumaišytos su purvu¹⁰.

Prisiminus sovietines mokyklinių uniformų spalvas: mergaičių – ruda, juoda, balta ir truputis raudonos, berniukų – mėlyna, balta ir truputis raudonos, gauname panašią spalvinę skalę. Tikėtina, kad R. Hutchingso išvada apie prastą chemijos pramonės būklę Rusijoje tinka ir Lenkijai.

8 deš. pabaigoje – 9 deš. pradžioje Vilniaus „Dailės“ kombinato Keramikos cecho darbuotojos sudarytas turimų glazūrų sąrašas yra toks:

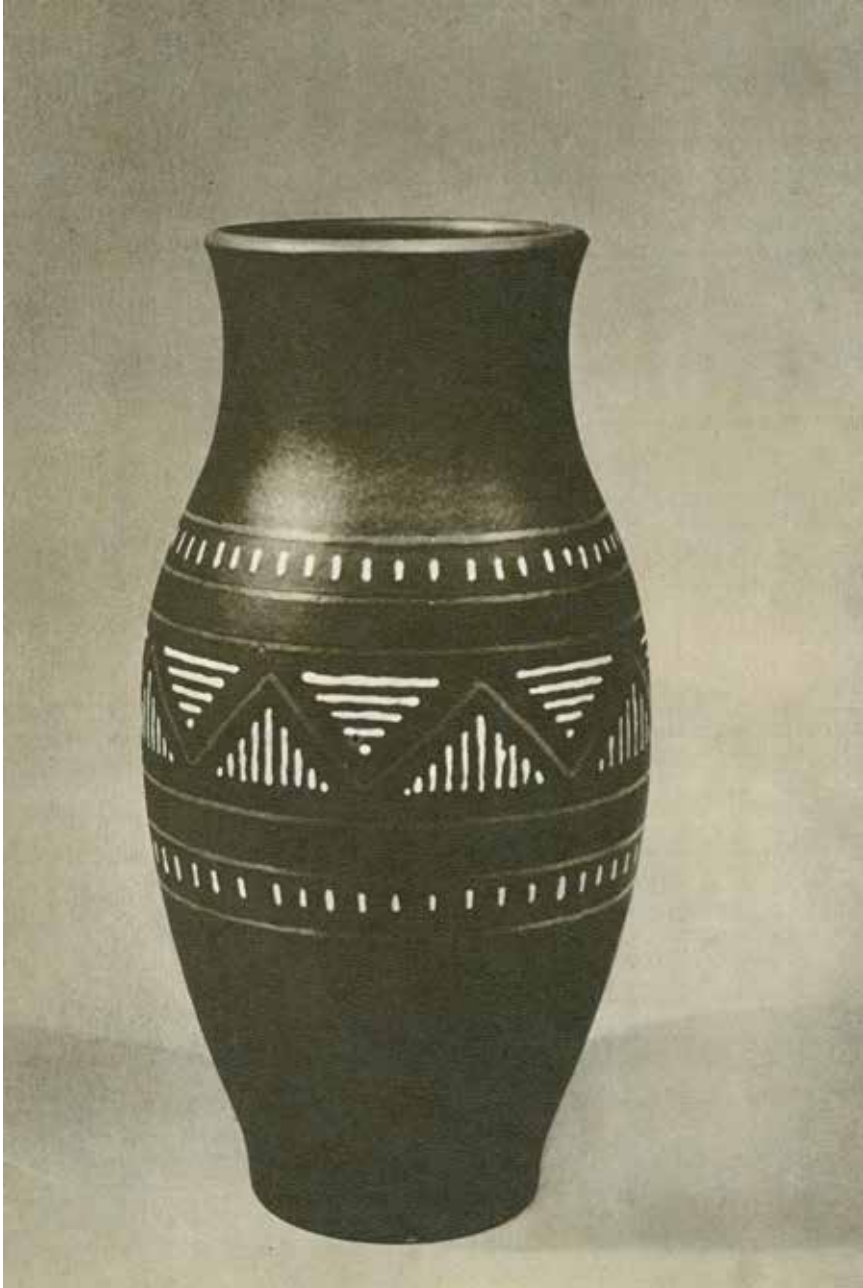
Balta 4500, Geltona 3094, Gintarinė 3055, Geltonai ruda 4519, Ruda 3031, Ruda 3616, Tamsiai avietinė 428, Avietinė 3120, Avietinė 3122, Violetinė 3106, Violetinė 4116, Mėlyna 4634, Melsvai žalsva 3631, Purvinai žalsva 3114, Žalia 3051, Pilka 3646, Juoda 364, Juoda 3636, Juoda 4520. Iš viso 19 spalvų. Jų rinkinys iš dalies atitinka vakariečių pastabas apie tuometes spalvas. Šiame kombinate buvo galima rasti kelias spalvas, neįtrauktas į šį sąrašą. Jos vadintos mišiniais. Fabrike indai glazūruoti pulverizatoriumi, naudojant kelias spalvas. Traukos spintos apačioje nusėsdavę glazūrų likučiai susimaišydavo į bendrą masę. Šios nuosėdos įgaudavo purvinai rudesnį ar žalsvesnį atspalvį – priklausė nuo savaitę ar mėnesį populiarios spalvos. Mišiniai buvo nepaprastai lydingi, juos naudodavo indų vidui glazūruoti – mažiausiai matomai vietai.

Meno kūrinų priėmimas ir įvertinimas, meno tarybos

Viešasis meno gyvenimas LSSR buvo prižiūrimas kelių institucijų – Komunistų partijos, profsąjungų, KGB. Glavlitas, anoniminė struktūra, prižiūrėjo spaudą ir dailės parodas¹¹. Šios įstaigos sutikimas buvo reikalingas norint išspausdinti praktiškai viską – nuo plakatų iki knygų. Dailininkai,

¹⁰ *Ibid.*, p. 193.

¹¹ Arūnas Streikus, *op. cit.*, p. 334.

4.
Mykolas Vrubliauskas, *Ornamentinė vaza*, in:
Taikomoji-dekoratyvinė dailė, sud. T. Adomonis,
Vilnius: Mintis, 1965, il. 23

Mykolas Vrubliauskas, *Ornamented Vase*, 1965

norėdami pristatyti savo darbus parodose, juos turėdavo pateikti atrinkimo komisijai, prižiūrimai Meno reikalų valdybos prie LSSR Ministrų Tarybos Dailės skyriaus¹². Paprastai tokių komisijų sudėtyje būdavo nariai ir iš Kultūros ministerijos ar Dailininkų sąjungos. Patekimas į šias parodas autoriams suteikdavo galimybę būti pamatytiems Dailės fondo atstovų, kurie fondui pirkdavo parodose eksponuotus kūrinius. Šios institucijos palankumas jau buvo žymiai reikšmingesnis autoriams, norintiems ne tik kurti, bet ir pragyventi iš menininko profesijos.

Sovietų Sąjungoje egzistavo nematoma kyšių sistema: autoriai, kurie mieliau dalydavosi savo gaunamu honoraru už įgytus kūrinius ar sukurtus pano, užsakytus per „Dailės“ kombinatą, su biurokratais ar architektais, užsakymų gaudavo daugiau nei nesidalijantys. Dailininkai, kurie nesuprasdavo, kad reikia „padėkoti“ už įgytus darbus, galėjo būti paveikiami keliais būdais, pavyzdžiui, jiems neišmokami pinigai pagal sutartis¹³, ar iš kitos parodos jų darbų niekas neįsigydavo.

Savita menininkų hierarchija egzistavo visais lygiais. Aukščiausius postus užėmė Komunistų partijos nariai, kurie dirbo Dailininkų sąjungoje¹⁴, Dailės institute, Dailės fonde, po jų rikiavosi aukštųjų mokyklų dėstytojai, „Dailės“ kombinatų darbuotojai, galiausiai dailės mokytojai.

Nors tyrėjai¹⁵ pripažįsta, kad taikomajame mene buvo daugiau kūrybinės laisvės nei vaizduojamajame, nepatekti į eilinę atsiskaitomąją parodą autoriai dažniau galėjo ne dėl politiškai netinkamo turinio, bet dėl pernelyg didelio panašumo į garbių profesorių darbus. Tai nutikdavo, jei jaunas dailininkas ir profesorius nusprendavo perkelti tą pačią nuotrauką į nužiūrėtą idėją į trimatę formą. Šiuo atveju aukštesnę socialinę padėtį užimantis autorius būdavo pripažįstamas originaliu, o jaunesnysis kolega – kopijuotoju. Tad nors informacijos šaltiniai buvo bendri, visi stengėsi juos interpretuoti kūrybiškai.

¹² *Ibid.*, p. 335.

¹³ Suprantu, kad tai šiandieną skamba neįtikėtina, bet galios priversti valdininką atlikti jo tiesiogines pareigas dailininkai neturėjo. SSSR joks teismas nebūtų priėmęs ieškinio, tad galėjai skųstis tik aukštesniam valdininkui ar partijai. Nebūdamas partijos nariu, tikėtina, konflikto atveju pamatydavai duris, o partiniai veikėjai puikiai suprato, kaip tvarkomi reikalai, ir jokių viešų konfliktų su jais nebūdavo.

¹⁴ Dailininkų sąjunga atliko panašų vaidmenį kaip ir kitos sovietinės profsąjungos – skirstė gėrybes. Per šią sąjungą dailininkai gaudavo paskyras studijoms, teptukams, popieriui ar užsienio gamybos trintukams.

¹⁵ Giedrė Jankevičiūtė, *Teodoras Kazimieras Valaitis*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2014, p. 207.

5.

Sovietinio stiliaus šventė, in: *Žygis per Atlantą*,
sud. Saulė Semeškevičienė, Gediminas Pilaitis, Vilnius:
Lietuvos tautinis olimpinis komitetas, 1991, il. 268,
p. 220–221

Soviet-style festival

LSSR taikomojo dekoratyvinio meno lauke dirbusiems dailininkams keltas tikslas vaizduoti tikrovę realistiškai, t. y. visas menas turėjo demonstruoti neišvengiamą komunizmo atėjimą ir progreso laimėjimą. Keramikai, negalėdami kurti kokybiškų indų, dažniau kūrė progines vazas ar dekoratyvinius pano. Arūnas Streikus teigia, kad:

Nestandartinis kūrybiškumas ypač plačiai toleruotas tuose taikomosios dailės pavyzdžiuose, kurie formavo sovietinių vakarų mitą visasąjunginiame kontekste ir eksportinį SSRS įvaizdį užsienyje. Tariamą Vilniaus vakarietiškomą geriausiai reprezentavo modernūs interjerai kavinėse ir restoranuose, kurių pagrindiniai lankytojai buvo vietos nomenklatūrininkai ir miesto svečiai iš metropolijos ir užsienio.¹⁶

Pirmas Vilniuje „modernus“ restoranas „Neringa“ demonstravo vientisą interjerą ir klasikinę sovietmečio virtuvę. Toks į išorinį blizgesį nukreiptas dėmesys, noras puošti visuomeninius interjerus, pradedant kavinėmis, baigiant sanatorijomis, kūrė bendrą fasadinę kultūrą.

¹⁶ Arūnas Streikus, *op. cit.*, p. 349.

Įteiktos ir neįteiktos jubiliejinės vazos

LSSR keramikos veidą formavo menininkai, dėstę Valstybiniame dailės institute. Manau, keletas jų: prof. Liudvikas Strolis, doc. Mykolas Vrubliauskas, prof. Juozas Adomonis ypač prisidėjo prie dekoratyvios keramikos raiškos būdų įtvirtinimo ir plėtros. Nesuklysiu pasakęs, kad nė vienas iš paminėtų autorių nėra sukūrę propagandinio darbo, šlovinančio Komunistų partiją. Vis dėlto kiekvienas jų reikšmingai prisidėjo prie sovietmečio keramikos tradicijų kūrimo. Aiškiausiai šių kūrėjų įtaka matoma pasirenkant vazų formas.

Viena pirmų L. Strolio vazų *Flora*, sukurta dar 1936 m., yra masyvi, į viršų plėtėjanti, suręsta ant tvirtos kojos. Pagrindinis dekoras – reljefiniai šokančių merginų siluetai, išdėstyti viršutiniame vazos registre. Indo vidurys puoštas horizontaliomis iškilėmis linijomis. Plėtėjančios vazos formą autorius naudojo ir vėlesniame darbe *Vaza su žalčiukais* (1960). Šios vazos yra graikiško kraterio interpretacijos, kurios formos ir dekoravimo schemas aidus galime pamatyti Kristinos Karkaitės-Mazūrienės 1973 m. sukurtose taurėse. Ji, kurdama taures, išliko nuosaiki šios klasikinės formos interpretatorė. Kita autorė, radikaliau transformavusi kraterio formą, – Danutė Gobytė-Daunoravičienė *Dekoratyvinių vazų komplekte* (1975). Galima atpažinti stilizuotą kraterio siluetą, nors kūrinių viršus pakeistas plokštuma.

Pastarasis kūrinys nepaprastai panašus į vėliau – 1977 m. – Noros Blaževičiūtės sukurta vazą *Spaliui 60*. Ši vaza, manau, geriausiai iliustruoja idealią neįteiktą jubiliejinę vazą¹⁷. *Spaliui 60* yra 84 cm aukščio, gana blanki, padengta balta glazūra. Plati koja, iš jos augantis cilindras, primenantis šovinio tūtą, dekoruotas 60-ia penkiakampės žvaigždutės įspaudų. Į dvi puses gana simetriškai išaugę dviejų pakopų sparnai kuria plazdančio audeklo ar liepsnos įspūdį. Panašios plastikos sprendimų galima matyti tuomečių vengrų ar jugoslavų skulptūroje ir keramikoje. Taip pat panašios kylančios struktūros panaudotos ir Alfonso Vincento Ambraziūno sukurtame IX forto memoriale. N. Blaževičiūtė, interpretuodama istorinę vazos formą, suteikė naują socialistinį turinį, įprastas keramikoje žmonių figūras pakeisdama gana abstrakčiomis žvaigždėmis ir dinamiškomis struktūromis. Reikia

¹⁷ Gyvenimas Sovietų Sąjungoje skaičiuotas penkmečiais, valstybės ir visko pradžia laikant 1917 m. spalio revoliuciją. Kalendoriniai metai egzistavo tarsi šalia, tad 1977 – jubiliejiniai, šešiasdešimtieji – metai.

6.
Lazdynų gyvenamajame rajone, in: *Vilnius*,
sud. Algirdas Gaižutis, Algirdas Grubevičius, Vilnius:
Mintis, 1985, il. 106, p. 117

Lazdynai residential neighbourhood

Rokas Dovydėnas —

Sovietmečio keramika: nuo jubiliejinių vazų iki Boleko ir Lioleko keramikos

pripažinti, kad autorė tai darė meistriškai, laisvai valdydama molio medžiagą, sukurdama vieną geriausių LSSR propagandinio meno pavyzdžių.

Kita vazos forma, plačiai naudota LSSR, pirmą kartą profesionaliosios keramikos lauke pasirodė 1963 m. M. Vrubliausko *Ornamentinėje vazoje*. Tokią vazos formą mėgo liaudies keramikai, ji pradėta tiražuoti XIX amžiuje. Vazos forma nuo to laiko mažai kito: apačia kiek siauresnė už viršų, vidurys platedamas išsipūtęs formuoja dailų S išlinkimą. Forma, naudota tiek vazoms, tiek ašociams, naujai aktualizuota M. Vrubliausko, gana įtaigiai parodo sovietinio meno „liaudiškumo“ supratimą.

Ir pati sovietų sistema buvo gana dekoratyvi, negalėdama sukurti kasdienės dirbančiųjų gerovės, ji skleidė propagandą per paminėjimus, pasižymėjimo ženklus ar kitais būdais. Tarkim, puikiai dirbusi ir pirma laiko įvykdžiusi normas fabriko brigada galėjo būti apdovanota pereinamąja gairele. Darbo pirmūnų nuotraukos papuošdavo sienlaikraštį, o išleidžiant į pensiją ar švenčiant vietos partinio lyderio jubiliejų būdavo įprasta apdovanoti viešai. Visuotiniame susirinkime jubilias kviestas ant scenos, perrištas juosta, papuošta propagandiniu užrašu, ir jam būdavo įteikiama vaza, pasižyminti dydžiu ir svoriu, pakeliama abiem rankomis. Kadangi įteikimo ceremonija vykdavo ant scenos, tad vaza negalėjo būti maža. Pagaminta iš porėto Rokų karjero molio ji nelabai tiko gėlėms merkti, nes leisdavo vandenį; gėlėms ji nelabai tiko merkti ir dėl savo dydžio – vargiai buvo galima rasti gėlių bent 70 cm ilgio kotais, kurios nepaskęstų šioje vazoje. Tokia teatriškai didinga vaza puikiai tiko scenai, demonstruoti gigantiškus sovietų liaudies pasiekimus šalyje, kurios geležinkelis ilgiausias, televizijos bokštas aukščiausias, o atsiradusi 2 kambarių komunaliniame bute – socialinėje tikrovėje, savo dydžiu, užimama erdve visada primindavo vykusią iškilmingą ceremoniją.

Šiam tikslui geriausiai tiko serijinė „Dailės“ kombinatų produkcija, gaminta Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje. Taip pat dekoratyvinės vazos gamintos liaudies meno draugijų, turėjusių savas sekcijas beveik kiekviename didesniame mieste.

Trečio jubiliejinės vazos tipo ištakas galima rasti Juozo Adomnio, Valstybinio dailės instituto studento, baigiamajame darbe *Interjerinis fontanas gėrimui* (1957). Kūrinyje interpretuojama sviesto mušimo piestos

forma. Fontanas sukurtas iš kelių vienos ant kitos sudėtų cilindrinų formų, kurias užbaigia nedidelis dubuo. LSSR keramikų naudotas molis turėjo technologinių problemų, viena jų – vientiso keramikos dirbinio aukštis retai galėdavo viršyti 70 cm.

Žiedžiant tokio aukščio darbus dažniausiai būdavo nužiedžiami du cilindrai ir sujungiami tarpusavyje jau kiek padžiovinti. Žiedžiant iš vientiso molio gabalo, molis nebūtų išlaikęs kuriamo indo sienelių svorio ir būtų subliūškęs dirbant. Tad sprendimas atskirai sukurti tuščiavidurių indo stiebą ir jį uždengti funkcionaliū indu buvo sprendimas, padėjęs išvengti šio techninio neįgalumo. Šiuo būdu sukurta vaza tiko merkti trumpesnius stiebus turinčioms gėlėms, o šaltuoju metų laiku į ją galima buvo dėti vazoną su gėlėmis. Tokia sudėtinė vazos forma leido pasiekti didesnę dirbinio aukštį ir tiko įvairioms scenoms puošti ar statyti tarp posėdžiams sustumtų stalų.

MENINIS TYRIMAS: Boleko ir Lioleko keramika

Lietuvos ir Lenkijos valstybes siejo ilga bendra istorija, pokario Lenkijos Liaudies Respublika, satelitinė sovietų bloko valstybė, tapo savotišku langu į Vakarų Sovietų Sąjungos piliečiams. Nuo 1957 m. Fordo fondas Lenkijos ir Jugoslavijos mokslininkams teikė stipendijas studijuoti Vakarų Europoje ir JAV¹⁸. Pradedant 1959 m. Lenkijos dėstytojams, doktorantams jau buvo galima gauti ir Rockefellerio fondo ir Fulbrighto stipendijas¹⁹. Nuo 1956 m. LSSR galima buvo užsiprenumeruoti ar skaityti bibliotekose lenkiškus laikraščius ir žurnalus²⁰. Vilniuje Lenino prospekte buvusiam „Draugystės“ knygyne galėjai įsigyti lenkiškų knygų. Tai skatino vietinius ir Rusijos intelektualus mokytis lenkų kalbos. Vienas jų, Josifas Brodskis, prisimena Malkolmo Lovry, Marcelio Prousto, Williama Faulknerio ir Jameso Joyce'o ištraukas pirmą kartą skaitęs lenkų kalba²¹. Tomas Vaiseta, tirdamas sovietmečio literatūros pasiekiamumą, įvardija atranką: skaitytojai rasdavo lentynose tik atrinktas knygas – taigi apribotas žinojimas, kad kitokios knygos išvis egzistuoja²². Tad literatūra lenkų kalba tapo visuomenei prieinamu būdu išvengti cenzūros. Kitas kiaurai sienas keliavęs komunikacijos būdas – radijo ir televizijos transliacijos.

¹⁸ Raymond Hutchings, *op. cit.*, p. 200.

¹⁹ *Ibid.*, p. 201.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Anna Husarska, „A Talk with Joseph Brodsky“, in: *New Leader*, December 14, 1987.

²² Tomas Vaiseta, *Nuobodulio visuomenė*, Lietuvių katalikų mokslų akademija, 2014, p. 193.

9 deš. Sovietų Sąjungą pasiekdavo nuolat trikdomos Vakarų pasaulio radijo stočių programos ir kelios televizijos. Estai galėjo mėgautis Suomijos televizija²³, o Lenkijos televizija buvo matoma Vakarų Ukrainoje²⁴. Lenkijos televizijos programos buvo matomos ir pietvakarinėje LSSR dalyje, pradedant Kaunu: čia gyvenantys žmonės turėjo galimybę matyti, nors ir nekokybiškai, Lenkijos Liaudies Respublikos televiziją²⁵. Tą galiu paliudyti daręs pats 9 dešimtmetyje. Lenkiška televizija transliavo tiek užsienyje kurtus filmus, tiek savo nacionalinį turinį. 1972 m. sukurtas „Šilelis“, vienas pirmųjų nešiojamųjų televizorių, rodė net švedų televizijos laidas²⁶.

Didžioji dauguma LSSR keramikų dirbo „Dailės“ kombinateuose ar švietimo įstaigose, kur buvo griežtai kontroliuojami vidinės kontrolės. Tuo pačiu metu daugelio keramikų gaminių provaizdžiai buvo kilę iš socialistinio pasaulio ar kapitalistinio užsienio. Per komunikaciją LSSR dizainas patyrė Lenkijos, Suomijos, Vokietijos kūrėjų įtaką. Galima manyti, kad Lenkija, būdama šalia, kultūriškai artima šalis, padarė reikšmingiausią įtaką, kurios atskleidimas padės geriau suprasti tuometes ir būsimas keramikos problemas.

Sovietinės keramikos tradicija – perkelti kūrinius iš spaudos fotografijų į tvarią medžiagą šiandieną yra gana sunkiai pakartojama. Sovietmetis pasižymėjo informacijos stygiumi, o šiandien įsijungus internetą, meno kūrinių vaizdai pabirs kaip iš gausybės rago. Menininkai socialinėse žiniasklaidos platformose skelbia savo ir kolegų baigtų ir dar kuriamų darbų nuotraukas, internetinės parduotuvės siūlo įsigyti nesuskaitomą daugybę keramikos dirbinių iš viso pasaulio. Keramikos muziejai ir galerijos viešina vietinių ir tarptautinių bienalių laureatų kūrinius, jų internetinėse svetainėse pristatomi naujausi ekspertų atrinkti kūriniai. Tad kopijavimas šiandieną turėtų persikelti į internetą ir iš jo nevaržomai skliti po keramikų dirbtuves.

Sovietmečiu laukimas buvęs svarbus, laukiant spaudos, (ne)įkrintančios į pašto dėžutę. Užsisakydamas periodinį leidinį tikiesi pasikartojimo, tarkim, kad mėnesinis žurnalas pasirodys pirmą mėnesio savaitę: jį, išsiųstą iš Lenkijos, centrinis paštas gaus ketvirtadienį, pirmi su leidiniu susipažins atitinkamai instruktuoti žmonės, kurie peržiūrėję / perskaitę leidinį nuspręs, ar jis tinkamas piliečiui, kuriančiam komunizmą. Toks patikrintas

²³ George J. Neimanis, *The Collapse of the Soviet Empire – A View from Riga*, Westport: Praeger, 1997, p. 22.

²⁴ William Jay Risch, *The Ukrainian West*, Cambridge: Harvard University Press, 2011, p. 91.

²⁵ Arūnas Streikus, *op. cit.*, p. 243.

²⁶ *Daiktų istorijos*, p. 110.

spaudinys jau gali keliauti į asmeninę pašto dėžutę Vilniuje, Kaune ar Molėtuose. Jei leidinys ne prenumeruojamas, o jo laukiama bibliotekoje, tikėtina, jis atsidurs ant vedėjo stalo, paskui pateks į rakinamą naujų leidinių lentyną, iš kur bus išduodamas svarbiems asmenims.

Taigi, praėjus mėnesiui ar dviem nuo žurnalo išleidimo, plačioji publika galės su juo susipažinti viešai.

Jei žurnalas yra asmeninis, menininkas gali juo disponuoti kaip tinkamas: neštis į studiją, vartyti prieš miegą, plėšyti, karpyti ir taip toliau. Jei spaudinys prieinamas tik bibliotekoje, lieka tik persipiešti ar įsiminti matytą vaizdą ir grįžus į studiją jį bandyti atkartoti.

Boleko ir Lioleko keramika

Atlikdamas sovietmečio keramikos tyrimą, imituočiau patį tyrimą atmesdamas laukimą. Šiandieną su sovietmečiu leista literatūra galima susipažinti nevaržomai, nėra eilės, nėra uždaros skaityklos. Vienintelis skaitytojų ribojantis dalykas yra bibliotekos išduodamų skaityti spaudinių skaičius.

Atsisakius laukimo, nebelieka atradimo džiaugsmo, kaip ir nelieka skubos dirbti ir viešai pristatyti savąją fotografijose matytų vaizdų interpretaciją. Viešai pristatomas darbas tarsi deklaruoja autorines kūrėjo teises, kurių nebuvo Sovietų Sąjungoje.

Žvelgdamas į sovietmetį, pasirinkau kiek kitokį kelią, nei tiesiogiai perkėlinėti matytus darbus iš spaudos puslapių. Įprasmindamas savo lenkiškos televizijos žiūrėjimo Kaune patirtį, pasirinkau kurti keramiką, matytą Lenkijoje kurtuose animaciniuose filmukuose. Kiek prisimenu savo gyvenimą Sovietų Sąjungoje, esu matęs tik keletą animacinių užsienio gamybos filmų: tai čekų *Krtek*²⁷ ir lenkų *Bolek i Lolek*²⁸. Čekų filmukai yra apie kurmio nuotykius miške. Bolekas ir Liolekas –berniukai, gyvenantys mieste, skaitantys knygas ir išskylaujantys gamtoje. Dažnas šios serijos filmukas prasideda įžanga, kai berniukai kartu skaito knygą, įsivaizduoja nuotykius ir, išbėgę į lauką, žaisdami bando juos atkurti. 8–10 minučių filmukas baigiasi herojams grįžus namo.

Tirdamas internete, youtube.com tinklapyje peržiūrėjau Lenkijos Respublikoje 1962–1986 m. sukurtus 174 trumpesnius ar ilgesnius filmukus.

27 Režisierius – Zdeněk Miler.

28 Režisieriai: Władysław Nahrebecki, Leszek Lorek, Alfred Ledwig, Stanisław Dulz, Edward Wator ir kiti.

Kine ar šiuo atveju – animacijoje, kaip ir bet kuriame kitame meno kūrinyje, kuriama tikrovė yra sąlyginė. Galima atpažinti realistišką situaciją, kai berniukai žvejoja ar susikonstruoja gokartą. Animacinių herojų gyvenamųjų patalpų interjerai taip pat yra tikroviški tik tiek, kiek yra įmanomas realizmas animacijoje. Galima atpažinti sienas, langus, duris, saikingus baldus, knygas lentynose, ant komodų stovinčias vazelas su pamerktomis gėlių puokštėmis, ant laibakojų staliukų pakeltus vazonus su gėlėmis ir galiausiai kambarių kampuose stovinčias dideles vazas. Tikėtina, tai idealus 6–8 deš. kambario vaizdas.

Indų formos šiuose filmuose kiek įvairuoja, nes animacija pagaminta daugiau nei prieš 20 metų, per kuriuos pasikeitė estetinis visuomenės skonis. Stilistiškai aiškiausiai galima atskirti kresnus liaudiškos keramikos indus, kuriuos berniukai randa pas močiutę kaime filme *Raudonkepuraite*²⁹ – tai terakotos vazonėliai, kurių skersmuo lygus jų aukščiui. Tai akivaizdžiai masinės produkcijos neglazūruoti vazonai, kuriuos galėjai rasti visuose namuose.

Vazonai miestiškoje Lioleko ir Boleko buityje yra dailesni: kūgio formos, kiek aukštesni nei jų skersmuo, tad galima numanyti, kad jie piešti vadovaujantis aukso pjūvio taisykle, kai viršutinis skersmuo yra aukso pjūvio santykiyje su indo aukščiu ir atitinkamai su apatiniu skersmeniu. Šie vazonai vaizduojami animaciniuose filmuose: *Kusza*³⁰ – žalsvas, *Narsieji kaubojai*³¹ – pilkšvas, *Žvėrelių žudikas*³² – pilkas. Šie trys spalva besiskiriantys vazonai stovi ant tokios pat aukštos medinės taburetės, juose auga tas pats augalas, tikėtina, kad tai tas pats vazonas, keliaujantis iš serijos į seriją kartu su herojais. Labai panašūs vazonai taip pat matomi – *Sukryžiuotuose karduose*³³ – rudas su ornamentine tamsesnės rudos spalvos

29 Stanisław Dulz [režisierius], *Czerwony kapturek*, 1971, iš animacinių filmų serijos *Bajki Bolka i Lolka*, Film Polski, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=L85T6qOEqU4>.

30 Władysław Nehrebecki [režisierius], *Kusza*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Bolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=vIgh8HTVReQ>.

31 Stanisław Dulz [režisierius], *Dzielni Kowboje*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=zZVF7BKtAwA>.

32 Edward Wator [režisierius], *Pogromka Zwierzat*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=WTTrSeBDF9tw>.

33 Wacław Wajser [režisierius], *Skrzyżowane Szpady*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], https://www.youtube.com/watch?v=ayMf_PI0CYE.

7.

Stanisław Dulz, *Robinson*, kadras iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, 1962–1964

Stanisław Dulz, *Robinson*, still from the animated cartoon series *Bolek i Lolek*, 1962–1964

8.

Alfred Ledwig, *Król Puszczy*, kadras iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, 1962–1964

Alfred Ledwig, *Król Puszczy*, still from the animated cartoon series *Bolek i Lolek*, 1962–1964

9.

Wacław Wąjsler, *Zaklęty Zamek*, 1971, kadras iš animacinių filmų serijos *Bajki Lolka i Bolka*, 1970–1971

Wacław Wąjsler, *Zaklęty Zamek*, 1971, still from the animated cartoon series *Bajki Lolka i Bolka*, 1970–1971

Rokas Dovydėnas ———

Sovietmečio keramika: nuo jubiliejinių vazų iki Boleko ir Lioleko keramikos

juostele apatiniame ketvirtyje, *Lobių ieškotojuose*³⁴ – žalsvas, *Lietingu atostogu*³⁵ interjeruose šmėžuoja net keli rudi vazonai: du vien rudi, vienas rudas su mėlynomis vertikaliomis juostelėmis ir rudas vazonas, puoštas zigzago juosta viršutinėje dalyje ir šviesesnės rudos spalvos juostele – apatinėje. *Šunelyje*³⁶ melsvas, *Stovykloje*³⁷ rusvas, *Rugpjūčio klajonėse*³⁸ ir *Žiemos žaidimuose*³⁹, atrodo, panaudotas tas pats rudas vazonas su gėle, ir galiausiai *Beždžionėlėje*⁴⁰ – rudas. Šis tarsi tipinis vazonėlis yra dažniausiai vaizduotas keraminis objektas Boleko ir Lioleko odisėjoje.

Kitų formų dekoratyvinės vazos yra gerokai retesnės, kaip kad *Sukryžiuotuose karduose* taip pat vaizduojamos kelios kitos formos vazos, viena jų – stilinga, asimetriška, pilkos spalvos, primenanti graikiškos *lekynthos* formą, tikėtina, ji gaminta liejimo būdu, nors būtų įmanoma ir nužiesti. Žiedžiant asimetriškas formas, parodomas ypatingas žiedėjo meistriškumas. Kita, rudos spalvos, didelė vaza pastatyta ant grindų, joje matomas augantis fikusas. Ši, dekoruota tamsesnės rudos spalvos abstrakčiomis ovalo formos dėmėmis, kiek primena kinišką *haitangzun* formos vazą. Kita panašaus didumo ir formos vaza *Užkeiktoje pilyje*⁴¹ – ruda, plačiu viršumi, dekoruota viena zigzago juosta.

34 Lechosław Marszałek [režisierius], *Potawiacze Skarbów* [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=JiF1K16ThBg>.

35 Bronisław Zeman [režisierius], *Deszczowe Wakacje*, 1972, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=eua0tIicOvM&t=12s>.

36 Wacław Wajser [režisierius], *Psiaczek*, 1972, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], https://www.youtube.com/watch?v=2s-Paz_qdRs.

37 Stanisław Dulz [režisierius], *Biwak*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=ZcM29yk-v9c>.

38 Wacław Wajser [režisierius], *Sierpniowa Wedrowka*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], https://www.youtube.com/watch?v=PLI_NUGYvfl.

39 Zdzisław Kudła [režisierius], *Zimowe Igraszki*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=4h5mYoYwL0>.

40 Wacław Wajser [režisierius], *Matka*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=DPsX1HfoFWA>.

41 Wacław Wajser [režisierius], *Zaklęty Zamek*, 1971, iš animacinių filmų serijos *Bajki Lolka i Bolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=SDKofqWVoGM>.

Kai kuriuose filmuose vazos pavaizduotos kadro kampe ar šone, matyt, animatoriai tai darė turėdami kokių nors bendro kadro kompozicijos sumetimų. Sakykim, *Žvėrelių žudike* iš dalies matoma pilkos spalvos gausiai dekoruota vaza, primenanti piligrimų gertuvę. Ji dekoruota juodomis ir baltomis juostelėmis bei taškais. *Koridoje*⁴² – tuo pačiu stiliumi ir tokiais pat spalvomis dekoruota puodynė. *Kosmonautuose*⁴³ ant knygų lentynos stovinčios vazos forma primena *haitangzun* formą. Šios kaklelis kiek platesnis, panašaus skersmens kaip ir apačia. Vaza pilkos spalvos, dekoruota įvairių formų langeliais. Juos sukuria rudos horizontalios ir vertikalios linijos, langeliai nevienodo dydžio, prisitaikantys prie vazos formos. Tikėtina, kad paprašius, vaikas nupieštų būtent tokios formos vazą; tokios puikiai tinka tulpėms ar kitoms trumpakotėms gėlėms – sunki apačia neleidžia virsti ant šono, o plačiame viršuje dailiai išsiskleidžia gėlės. Šios vazos matomos ir *Miško karaliuje*⁴⁴. Ant komodos kambaryje stovi balta vaza, dekoruota juodomis spiralėmis. Spiralės sukasi į skirtingas puses, jos sąlygiškai didelės, vienoje vazos pusėje – penkios, kitoje – šešios. Svetainėje stovinčiame bufete išrikiuotos keturios neapibrėžtų formų baltos lėkštės. Lėkštės dekoruotos juodu ovalo formos potėpiu indo viduryje arba šešėlis krinta ant sriubos lėkštės dugno. Visos keturios lėkštės kiek skirtingo dydžio ir nevienodų formų; būčiau linkęs ovalinį potėpį viduryje lėkštės laikyti dekoru, ne šešėliu, nes tai vientisas platus brūkšnys. Akivaizdu, kad šią vazą ir lėkštes kūrė vieno autoriaus ranka. Serijoje *Robinzonas*⁴⁵ pavaizduoti du indai – vazonėlis ir vaza. Vazonėlis pilkas, baltu vidumi, tarsi nebūtų estetiškai įdomus, jei ne viena detalė: jo viršus palenktas į vidų, ne į išorę. Forma gali būti apibūdinta kaip puodynė be kakliuko ar *meiping* vaza be viršaus. Ši forma atrodo tarsi sukurta specialiai 7 dešimtmečiui, ji puikiai dera prie inksto formos staliukų smailiomis kojomis. Kita, nesimetriška pilka, vaza dekoruota

42 Lechosław Marszałek [režisierius], *Corrida*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=amXJU-rvtAQ>.

43 Leszek Lorek [režisierius], *Kosmonavci*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=zsGzv8BW04>.

44 Alfred Ledwíg [režisierius], *Król Puszczy*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=t2MH981N1Uk>.

45 Stanisław Dulz [režisierius], *Robinson*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=NiKVsaUHjTQ>.

šviesesnės spalvos juostomis ir panašesnė į stiklinę vazą nei į keramiką. Jos melsvo atspalvio aidas – laiba vazą, dekoruota vertikaliomis linijomis, filmuke *Sportininkai*⁴⁶. Didesnės puodynės formos vazos – vienspalvės rudos ir abstrakčiai margos mėlynos spalvos – *Pelenės šlepetėse*⁴⁷, *Lietingose atostogose*⁴⁸, *Rugpjūtyje*⁴⁹. *Pirmoje atostogų dienoje*⁵⁰ pavaizduotas ašotis, kaip ir dauguma baldų, pakeltas ant trijų kojelių. Tai, kad jis stovi ant knygų lentynos, norėčiau tikėti: tai išties nelabai funkcionalus, proginis daiktas. Kitame kambaryje ant sekcijos užkeltos dvi *meiping* interpretacijos vazos – mėlyna ir ruda.

Peržiūrėjęs filmus, atrinkau dažniausiai pasikartojančius keramikos dirbinius. Tai lėkštės, vazonėliai ir dviejų rūšių gėlių vazos – didelės, statomos ant grindų, ir mažos, statomos ant stalo ar komodos. Valgyti skirti indai – lėkštės, puodeliai, arbatinukai – dažniausiai vaizduojami balti, o vazonėlių ir vazų spalvos įvairuoja tarp žemės ir mėlynų spalvų.

Liuleko ir Boleko keramikos kūrimas kvestionuoja autentišką kūrybą, klausdamas, ar, naudojantis sovietinių keramikų kopijavimo iš nuotraukų technika, galima tikėtis autentiško rezultato? Imituoti gyvenimo ir kūrybos sąlygas vargiai būtų įmanoma, o tokiu atveju tyrimas iš dizaino lauko pereitų į socialinių santykių studiją. Yra galimybė naudotis autentiškais medžiagomis, įrankiais ir kūrybos šaltiniais.

Paprasčiausias pasirinkimas čia – šaltiniai. Nors šiandieną ir yra galimybė susipažinti su tuomete bulgariška ar rumuniška spauda, formų, idėjų ir ornamento šaltiniu pasirinkau animacinius filmus. Iš jų išrinkau, viena vertus, dažniausiai pieštus, kita vertus, egzotiškai atrodančius indus. Trijų rūšių formos – vazonėliai, matyti *Kuszos* ir kituose vėliau

46 Wacław Wajser [režisierius], *Sportowcy*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=LPugj4gELHs&t=6s>.

47 Bronisław Zeman [režisierius], *Pantofelek Kopciuszka*, 1971, iš animacinių filmų serijos *Bajki Lolka i Bolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=wMS4b6jUZ8U>.

48 Bronisław Zeman [režisierius], *Deszczowe Wakacje*, 1972, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=cua0tIicOvM&t=12s>.

49 Wacław Wajser [režisierius], *Sierpniowa Wedrowka*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], https://www.youtube.com/watch?v=PLI_NUgYvfl.

50 Alfred Ledwig [režisierius], *Pierwszy Dzień Wakacji*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek na Wakacjach*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=htRoACMUmM4>.

10.
Rokas Dovydėnas, *Boleko ir Lioleko keramika*, vaza,
2019

Rokas Dovydėnas, *Bolek and Lolek ceramics*, Vase,
2019

pasirodžiusiuose animaciniuose filmuose, šie paprasti vazonėliai šmėžavo daugybę kartų; ovalus vazonėlis pirmą kartą pasirodė *Robinzone*; lėkštės matytos tik kartą – *Miško karaliaus* serijoje. Nesirinkau *meiping* ar *haitangzun* indų interpretacijų, siekdamas naujo ir autentiško turinio, nenorėjau kartoti šių formų, nes jas esu daręs kurdamas indus *Plėviakojo* projektui. Norėdamas atrasti kažką nauja, pasirinkau formas, kurios žadėjo estetinį nuotykį ir sovietmečio aurą.

Ornamentų šiam tyrimui pasirinkimas taip pat apribotas matytų animaciniuose filmuose: tai ištisinės plačios horizontalios linijos, siauros vertikaliai linijos, stambūs langeliai, zigzago formos juostos ir spiralės. Kiekvienu atveju naudotos tik dvi ar trys spalvos, kurias derinant ir gautas dekoras.

2017 m., pradėdamas tyrimą, tikėjau atlikti šios dalies bandymus ir darbus iš rudo Rokų karjero molio. 2018 m. įmonė, perdirbanti šį molį,

11.

Rokas Dovydėnas, *Boleko ir Lioleko keramika*, vaza, 2019

Rokas Dovydėnas, *Bolek and Lolek ceramics*, Vase, 2019

nustoję veikti. Nenorėdamas pats perdirbti molio – jį kasti, valyti ir minkyti, turėjau pasirinkti kitą iš daugelio šiuo metu esančių galimybių. Molį galima rinktis norimos spalvos, iš konkrečios vietos, turintį tam tikras plastines savybes ar atsižvelgiant į suderinamumą su glazūromis. Nors sovietmetis pasižymėjo didelėmis keistenybėmis, to meto industrijai dideli atstumai nebuvo kliūtis – į Panevėžio „Ekranas“ fabriką molis vežtas iš Ukrainos, o Dulevo dažų fabrikas, įsikūręs prie Maskvos, tiekė glazūras Vilniaus ir Kauno „Dailės“ kombinatams. Žemos kokybės molis nebuvo vežamas dideliais atstumis. Šiuo atveju vienintelis dailiajai keramikai tinkamas Kuršėnuose gaminamas raudonas molis atitiktų pasirinkimą pagal molio gamybos kilmę.

Šis molį dažnai perka mokyklos ir darželiai, nes jis pigiausias. Negaliu sakyti, kad tai blogai: šis molis tinkamas žiesti ir lipdyti, išdegti dirbiniai – sodrios raudonos spalvos. Molio gamintojai tiekia ir glazūras,

12.

Rokas Dovydėnas, *Boleko ir Lioleko keramika, vaza*,
2019

Rokas Dovydėnas, *Bolek and Lolek ceramics, Vase*,
2019

tinkamas pagal plėtrą. Norint naudoti šį molį ir kito gamintojo glazūras, reikėtų daryti bandymus. Raudono molio šiuo metu galima įsigyti ir gaminto Vokietijoje ar Ispanijoje. Bet šie pasirinkimai mane nutolintų nuo vietos autentikos. Nekreipdamas dėmesio į spalvą, apsisprendžiau naudoti Kauno „Jiesios“ gamykloje 9 deš. gamintą akmens masę. Šios medžiagos plastiškumas panašus į rudo molio, ją galima žiesti ar formuoti rankomis. „Jiesioje“ akmens masės indai dažniausiai būdavo šablonuojami formose ir molio sudėtis kurta būtent šiai paskirčiai. Šios akmens masės spalva varijuoja nuo rausvos iki pilkšvos, jos plėtros savybės tiko sovietmečiu gamintoms glazūroms, nes glazūra bent neatšokdavo nuo masės.

Spalvų pasirinkimas šiam projektui buvo kiek keblus. Dulevo dažų fabrikas iki šiandienos veikia – gamina pigmentus ir glazūras keramikai. Glazūros, turinčios švino, Europos Sąjungos muitų sistemoje įvardijamos

Rokas Dovydėnas ———

Sovietmečio keramika: nuo jubiliejinių vazų iki Boleko ir Lioleko keramikos

13.

Rokas Dovydėnas, *Boleko ir Lioleko keramika*, vaza,
2019

Rokas Dovydėnas, *Bolek and Lolek ceramics*, Vase,
2019

kaip *pavojingos medžiagos*, jų transportavimas yra reglamentuotas, vadoaujantis taisyklėmis, tampa gana brangus. Šiandienos rinkoje esančios čekiškos, vokiškos ar itališkos glazūros yra gerokai aukštesnės kokybės nei sovietmečio medžiagos. Jų dengiamumo, peršviečiamumo ir spalvos intensyvumo savybės yra visiškai kitokios, todėl medžiagos pagamintos tam, kad naudojantis jomis būtų sukuriami kokybiški kūriniai.

Rengdamasis tyrimui, visiškai atsitiktinai įsigijau didelį kiekį autentiškų glazūrų iš buvusių Vilniaus „Dailės“ kombinato darbuotojų. Jos originaliose pakuotėse (popieriuje), prie jų pridėtos fabriko etiketės arba glazūrų numeriai užrašyti ranka. Glazūrų sąrašas: 186, 2405, 2550, 290, 2901, 3031, 3044, 3051, 3060, 3068, 3090, 3094, 3119, 3616, 3636, 3646, 4100, 428, 4500, 4520, 6464. Iš viso – 21 glazūra. Jas ir panaudojau kurdamas Lioleko ir Boleko keramiką. Meninio tyrimo rezultatai pristatomi kūrinų nuotraukomis ir bendromis išvadomis.

Atlikęs tyrimą priėjau prie šešių išvadų:

1. Aptariamo laikotarpio idėjiškumas taikomajame mene tiesiogiai buvo siejamas su liaudiškumu. Kartu liaudiškumas mene reiškė galimybę kūrinius tiražuoti, tiek priemonių paprastumą, kūrinių formų monumentalumą, tradicinių keramikos formų interpretavimą.

2. Vietinis molis nebuvo atsparus aukštesnėms temperatūroms, iš jo nebuvo įmanoma pagaminti darbų, kurie būtų atsparūs intensyviai naudojant.

3. Vietos keramikai, naudodami vietines medžiagas, tapo pasmerkti kurti dekoratyvinius keramikos darbus.

4. Visuotinė subordinacija, reikšdamasi kaip dedovščina, ir oficialusis menas – pakazucha, sudėtinės sovietų santvarkos dalys, darė įtaką meno pobūdžiui ir suteikė galimybes proteguoti tam tikrus autorius.

5. Sovietų Lietuvos keramikai patyrė įvairių užsienio autorių įtaką, skaitydami tuometę užsienio spaudą, lankydami keliaujančias parodas ir išvykę į užsienį.

6. Kopijavimas be originalo buvo paplitusi meno praktika, aptinkama ir dizaine.

Gauta ——— 2020 06 26

Šaltiniai

- Dulz Stanisław [režisierius], *Biwak*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=ZcM29yk-v9c>.
- Dulz Stanisław [režisierius], *Czerwony kapturek*, 1971, iš animacinių filmų serijos *Bajki Bolka i Lolka*, Film Polski, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=L85T6qOEqU4>.
- Dulz Stanisław [režisierius], *Dzielní Kowboje*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=zZVF7BkTAwA>.
- Dulz Stanisław [režisierius], *Robinson*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=NiKV-saUHjTQ>.
- Kudła Zdzisław [režisierius], *Zimowe Igraszki*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=4h5mYoYwIL0>.
- Ledwig Alfred [režisierius], *Król Puszczy*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=t2MH981N1Uk>.
- Ledwig Alfred [režisierius], *Pierwszy Dzień Wakacji*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek na Wakacjach*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=htRoACMUmM4>.
- Lorek Leszek [režisierius], *Kosmonauci*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=zsGzvg8BW04>.
- Marszałek Lechosław [režisierius], *Corrida*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=amXJU-rvtAQ>.
- Marszałek Lechosław [režisierius], *Polawiacze Skarbów*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=JiF1K16ThBg>.
- Naujų užsienio periodinių leidinių suvestinė rodyklė*, sud. Emilija Grineckaitė, Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1971.
- Naujų užsienio periodinių leidinių suvestinė rodyklė*, sud. Edita Lagauskienė, Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1967.
- Nehrebecki Władysław [režisierius], *Kusza*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=vIgh8HTVRcQ>.
- Šatavičiūtė-Natalevičienė Lijana, „Nuo masiško iki individualumo: keramika“, [s.d.], [interaktyvus], [žiūrėta 2019-06-23], <http://www.mmcentras.lt/kulturos-istorija/kulturos-istorija/taikomoji-daile/19551974-folklorinismodernizmas/nuomasiskumo-iki-individualumo-keramika/4847>.
- Wajser Waclaw [režisierius], *Matпка*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=DPsX1HfoFWA>.
- Wajser Waclaw [režisierius], *Psiaczek*, 1972, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta

- 2019-07-21], https://www.youtube.com/watch?v=2s-Paz_qdRs.
- Wajser Waclaw [režisierius], *Sierpniowa Wędrówka*, 1973, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], https://www.youtube.com/watch?v=PLl_NUgYvfl.
- Wajser Waclaw [režisierius], *Skrzyżowane Szpady*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], https://www.youtube.com/watch?v=ayMf_PI0CYE.
- Wajser Waclaw [režisierius], *Sportowcy*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=LpUgj-4gELHs&t=6s>.
- Wajser Waclaw [režisierius], *Zaklęty Zamek*, 1971, iš animacinių filmų serijos *Bajki Lolka i Bolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=SDKofqWVoGM>.
- Wator Edward [režisierius], *Pogromca Zwierząt*, [s.d.], iš animacinių filmų serijos *Bolek i Lolek*, Studio Filmów Rysunkowych w Bielsku-Białej, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=WTr8eBDF9tw>.
- Zeman Bronisław [režisierius], *Deszczowe Wakacje*, 1972, iš animacinių filmų serijos *Przygody Bolka i Lolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=eua0tIicOvM&t=12s>.
- Zeman Bronisław [režisierius], *Pantofelek Kociuszka*, 1971, iš animacinių filmų serijos *Bajki Lolka i Bolka*, Centrala Wynajmu Filmów I Telewizja Polska, [interaktyvus], [žiūrėta 2019-07-21], <https://www.youtube.com/watch?v=wMS4b6jUZ8U>.
- Literatūra**
- Adomonis Juozas, *Keramikos menas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 1998.
- Clark Garth, *Shards: Garth Clark on Ceramic Art*, New York: D.A.P./Ceramic Arts Foundation, 2003.
- Daiktų istorijos. *Lietuvos dizainas 1918–2018*, sud. Karolina Jakaitė, Giedrė Jankevičiūtė, Ernestas Parulskis, Gintautė Žemaitytė, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2018.
- Dailioji keramika Lietuvoje*, sud. Jonas Bubnys, Vincas Jasiukevičius, Vilnius: Mokslas, 1992.
- Dargužaitė Rasa, *Meno pramonė. „Dailės“ kombinatų veikla*, Vilnius: Meno rinkos agentūra, 2020.
- Gilburd Eleonory, *To See Paris and Die*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press Of Harvard University Press, 2018.
- Husarska Anna, „A Talk with Joseph Brodsky“, in: *New Leader*, December 14, 1987.
- Hutchings Raymond, *Soviet Science, Technology, Design Interaction and Convergence*, London: Oxford University press, 1976.
- Yale Richmond, *Cultural Exchange The Cold War*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2003.
- Jablonskienė Lolita, „Šiuolaikinė keramika“, in: *Lietuvos dailės istorija*, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2002.
- Jankevičiūtė Giedrė, *Teodoras Kazimieras Valaitis*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2014.
- Leach Bernard, *Potters Book*, London: Unicorn Publishing Group, 2015.
- Lietuvių liaudies keramika: XIX a. vidurys – XX a. pirma pusė*: Rinkinio katalogas, sud. Irena Ūdraitė, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2006.
- Lietuvos fotografija*, sud. Julius Vaicekuskas, Vilnius: Vaga, 1974.
- Mikėnas Jonas, „Tarptautinės keramikos parodos Belgijoje proga“, in: *Dailė*, 1963, Nr. 3.

- Neimanis George J., *The Collapse of the Soviet Empire – A View from Riga*, Westport: Praeger, 1997.
- Risch William Jay, *The Ukrainian West*, Cambridge: Harvard University Press, 2011.
- Šepetys Lionginas, *Daiktų grožis*, Vilnius: Mintis, 1965.
- Šepetys Lionginas, *Modernizmo metmenys*, Vilnius: Vaga, 1967.
- Streikus Arūnas, *Minties kolektyvizacija. Cenzūra sovietų Lietuvoje*, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2018.
- Taikomoji dekoratyvinė dailė*, sud. Juozas Adomonis, Vilnius: Vaga, 1969.
- Taikomoji dekoratyvinė dailė*, sud. Laimutė Cieškaitė-Brėdikienė, Vilnius: Vaga, 1980.
- Taikomoji dailė ir dizainas 1918–2018*, sud. Jūratė Meilūnienė, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2018.
- Vaiseta Tomas, *Nuobodulio visuomenė*, Lietuvos katalikų mokslo akademija, 2014.
- Vincentelli Moira, „Gender Identity and Studio Ceramics”, in: *The Ceramic Reader*, sud. Kevin Petrie, Andrew Livingstone, London: Bloomsbury, 2017.
- Vilnius*, sud. Algirdas Gaižutis, Algirdas Grubevičius, Vilnius: Vaga, 1985.
- Žygis per Atlantą*, sud. Saulė Semeškevičienė, Gediminas Pilaitis, Vilnius: Lietuvos nacionalinis olimpinis komitetas, 1991.

Summary

Soviet Ceramics: From Jubilee Vases to Bolek and Lolek Ceramics

Rokas Dovydėnas

Keywords: ceramics, vase, copying, design, Soviet period.

The aim of the research presented in this article is to analyse festive vases created in the Lithuanian Soviet Socialist Republic and to offer a new take on Bolek and Lolek ceramics, while discovering the points of intersection between the propaganda art of the Lithuanian SSR and the propaganda-entertainment life of the People's Republic of Poland. The shapes of the vessels and the colours used by ceramic artists in the Soviet period are explored. The artistic research is presented in the form of text and accompanying photographs. In preparing this article, the author referred to the methods of literary, comparative and descriptive analysis, as well as contextual and social analysis, while in his artistic research, he used the method of remake.

The conducted research has resulted in six conclusions:

1. In the period under discussion, the ideological aspect in applied art was directly related to commitment to the people. At the same time, commitment to the people in art meant a possibility to replicate works, the simplicity of means, the monumentality of shapes, and interpretation of traditional forms of ceramics.

2. Local clay was not resistant to higher temperatures, and could not be used for producing works that would withstand intensive use.

3. Local ceramic artists, working with local raw materials, were doomed to create decorative ceramics.

4. Generally established subordination that manifested itself as *dedovschina* ("grandfatherism") and *pakazukha* (official art), composite parts of the Soviet system, influenced the nature of art and created conditions to favour certain artists.

Rokas Dovydėnas —

Sovietmečio keramika: nuo jubiliejinių vazų iki Boleko ir Lioleko keramikos

5. Soviet Lithuanian ceramic artists experienced the influence of international artists in various ways: through the press of that time, travelling exhibitions, and trips abroad.

6. Copying without the original was a widespread art practice, occurring in design as well.

The article was prepared with the support of the Lithuanian Council for Culture